

Konventionell visdom

För en tid sedan återgavs i pressen huvudslutsatserna i en rapport om Sveriges internationalisering och om följderna härav för landets möjligheter att driva en självständig politik i framtiden. Denna rapport är skriven av Svante Iger på uppdrag av Sekretariatet för framtidsstudier och heter Den svenska ekonomins internationalisering.

I Igers rapport dominerar vår tids konventionella visdom. Där står givetvis att Sverige blir alltmera beroende av omvärlden, att landet håller på att "periferiseras" och kan komma att "englandiseras", att Sverige visserligen formellt står utanför EG, men i praktiken håller på att bli så hårt integrerat att vår ekonomiska politik efter hand kommer att bli bestämd i Bryssel, att vi är ensidigt orienterade mot västvärlden och måste fördjupa våra förbindelser med kommunistländer och tredje världen för att öka vår handlingsfrihet m m m.

Att i en forskningsrapport komma till slutsatser som redan framförts många gånger är inte i sig förkastligt. Det är tvärtom ofta mycket intressant, nämligen när det är nya synsätt, samband eller data som ligger till grund. Men Iger har inte något sådant att komma med. Pressen har talat om vad Iger säger i sammanfattningen. Men sammanfattningen är i själva verket bara en upprepning av några påståenden som framförs i huvudtexten utan att utvecklas mera där. Dagstidningarnas läsare har nu fått den helt felaktiga uppfattningen att en statlig undersökning har visat något, när det i själva verket är Svante Iger som har påstått något.

Min kritik innebär alltså inte att jag tror att Iger nödvändigtvis skulle ta helt fel. Jag vill bara tala om att Iger inte har *visat att*, utan bara har *sagt att*. Ibland kan det vara hänförande och intressant att läsa sådant. Toynbee, Spengler, Marx och Schumpeter kan med spännvidden, lärdomen och originaliteten i sina visioner hjälpa läsaren att bryta igenom intellektuella hinder och se världen på ett nytt sätt. Men något sådant är det ju inte fråga om här. I jämförelse med dessa olympier är Iger, liksom jag och de flesta andra ekonomer, oxar som det inte passar sig för att bara meddela mänskligheten hur det ligger till med kulturernas och nationernas uppgång, nedgång och fall. Vi måste finna oss i att lägga fram ett problem, visa på olika hypoteser, redovisa skälen till att välja någon av dessa, härleda innebörder härav som kan iakttas i verkligheten och sedan jämföra dessa med sådana iakttagelser.

Igers uppgift var att göra ett första försök att besvara frågan huruvida och i vilken grad internationaliseringen av den svenska ekonomin minskar svenska folkets möjligheter att utforma det svenska samhället efter eget skön. Iger har då valt att likställa internationalisering med en ökning av utrikeshandel, utlandsinvesteringar, kapitalrörelser m m i förhållande till nationalinkomst, inhemska investeringar osv. Slutsatsen blir att det har ägt rum en fortlöpande internationalisering. Utmärkt, nu till frågan! Har vårt utlandsberoende ökat?

Svenska folket kan i princip helt dra sig ur den internationella ekonomin. Det är tekniskt möjligt för 8 miljoner människor att leva i Sverige utan

byte med omvärlden. Det skulle bli ett mycket annorlunda samhälle utan kaffe och bananer och med ganska låg materiell levnadsstandard. Att möjligheten till internationellt byte och därmed hög materiell levnadsstandard finns ökar antalet möjliga alternativ och ökar alltså svenska folkets möjligheter att utforma samhället efter sina önskningar. Om internationellt byte emellertid minskar handlingsfriheten i andra avseenden måste vi göra en avvägning. Då gäller det att undersöka hur alternativen ser ut. Men Iger gör aldrig det. Låt mig komma med en skämtsam hypotes. På Gustav Vasas tid var Sveriges import 0,1 procent av BNP. Den bestod enbart av salt från Polen och om polske kungen hade stängt av dessa leveranser skulle svenska folkets majoritet ha avlidit inom ett år. Nu är importen 1/3 av BNP, men kommer från ett mycket stort antal länder. Risken för totalt avbrott i leveranserna är därför mycket liten. Skulle en total avstängning inträffa, bleve resultatet bara att vi tvingades gå över från kaffe, bananer, Ford Taunus och IBM-datorer till svagdricka, äpplen, Volvo och SAAB-datorer. Alltså var vårt internationella beroende enormt på 1500-talet, men är numera obetydligt.

Av detta skämtsamma exempel framgår att beroendet bl a beror på hur många leverantörer och hur goda inhemska ersättningar det finns. Det får vi inte veta av Iger.

Tag ett annat problem. Sovjetunionens skörderesultat växlar kraftigt. Förr fick befolkningen dra åt svångremmen när det slog fel. Nu köper staten utomlands i sådana lägen. Stabilitet och oberoende genom internationalisering således. Samma sak gäller för hela konjunkturutvecklingen i vissa länder. Ställ vidare följande fråga. I vilket internationellt system får ett land som Sverige mest handlingsfrihet? (1) Alla länder följer ett frihandelsavtal som GATT och kan alltså inte plötsligt slå till mot svensk import, därför att de inte får diskriminera mot enskilda länder. (2) Alla länder har oinskränkt rätt att göra hur de vill med import och export och ingår bilaterala handelsavtal i samband med statsbesök, ändrad utrikespolitisk orientering och politiska kriser. Iger berör inte den huvudfrågan.

Begrunda slutligen Igers "periferisering". Iger slänger fram tanken att Sverige kanske ligger så perifert till att det kommer att hamna i bakvattnet och bli ett europeiskt Norrland. Kanske det. Han kunde också ha slängt fram tanken att världsekonomin centrum kommer att förskjutas från vattenfattiga, politiskt instabila områden som Medelhavsområdet och från överbefolkade, förorenade och nerslitna industricentra som Ruhr och Midlands. Den moderna, tekniskt avancerade verksamheten kommer kanske att hamna i politiskt stabila länder som Sverige med personlig trygghet mot våld, med låg befolkningstäthet och en väl utvecklad kollektiv sektor.

Forskarens uppgift är att presentera konkurrerande hypoteser, analysera dessas logiska uppbyggnad, undersöka och anföra skälen till att välja ut någon eller några och slutligen testa dessa. Vitsen med en förhandsrapport från en forskare är att föra ut de första stegen till allmän debatt. Att som Iger rapportera vår tids konventionella visdom utan kritisk distans är inte bara onödigt utan vilseledande. Han borde ha väntat med publicering tills han vågat sig på en *förutsättningslös* analys av sitt problem, där han själv kan bli överraskad av resultaten.

